

Бесіда Віктор Олександрович

Аспірант кафедри філософії гуманітарних наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0002-6460-5941>

e-mail: viktorbesida@gmail.com

ОСНОВНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ В ДОСЛІДЖЕННІ РЕСЕНТИМЕНТНОЇ СВІДОМОСТІ У МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ

Резюме

У статті проведено комплексний аналіз поняття «ресентимент» у гуманітарному дискурсі в контексті масової культури. Досліджено філософські, психологічні та соціальні аспекти ресентименту на основі міждисциплінарного підходу, що поєднує філософський, психологічний та соціологічний аналіз.

Розглянуто класичні концепції ресентименту у працях Фрідріха Ніцше та Макса Шелера. Проаналізовано сучасні підходи до розуміння сутності ресентименту, зокрема концепцію Френсіса Фукуями, який розглядає ресентимент крізь призму політики ідентичності, а також інтерпретації провідних українських філософів. Особлива увага була приділена дослідженню взаємозв'язку між ресентиментною свідомістю та масовою культурою. Досліджено механізми формування ресентиментної свідомості в умовах масової культури, зокрема через міфологізацію свідомості, формування образу «ворога», стимулювання споживчої свідомості та створення квазіреальності.

Розкрито взаємозв'язок ресентиментної свідомості та масової культури, проаналізовано основні концептуальні підходи до вивчення ресентименту, зокрема класичні концепції Ф. Ніцше та М. Шелера, а також сучасні інтерпретації Ф. Фукуями та провідних українських філософів. Досліджено механізми формування ресентиментної свідомості в умовах масової культури, зокрема міфологізацію свідомості, формування образу «ворога», стимулювання споживчої свідомості та створення квазіреальності.

Констатовано, що масове суспільство та масова культура створюють особливі умови для формування і поширення ресентименту. З одного боку,

масова культура може посилювати ресентимент через систему образів і стереотипів, а з іншого — створювати механізми його нейтралізації. Вплив ресентименту на суспільство проявляється в різних сферах — політичній, соціальній, культурній, економічній. Особливо небезпечним є вплив ресентименту на формування авторитарних та тоталітарних режимів.

Доведено, що подолання ресентименту вимагає комплексного підходу, який включає політичні, соціальні, культурні та психологічні аспекти. Ресентимент визначено не просто як індивідуальне психічне явище, а як складний соціокультурний феномен, що потребує системного підходу до його подолання через ефективне функціонування соціальних інституцій, формування соціального капіталу, розвиток критичного мислення та відповідну культурну політику.

Ключові слова: ресентимент, ресентиментна свідомість, масове суспільство, масова культура, масова свідомість, соціальні інститути, політика ідентичності, цінності, соціальний капітал.

Вступ

Сучасний гуманітарний дискурс характеризується широким використанням філософського категоріально-понятійного апарату, серед якого особливе місце посідає концепт «ресентимент». Цей термін, що походить від французького «ressentiment» (обурення, злопам'ятність, мстивість), став одним із ключових для розуміння психологічних механізмів формування суспільних настроїв, політичних ідеологій та соціальних практик в умовах масового суспільства.

Актуальність дослідження ресентиментної свідомості у масовій культурі зумовлена тим, що в сучасних умовах вона часто стає підґрунтям для поширення радикальних ідеологій, формування авторитарних і тоталітарних режимів, загострення соціальних конфліктів. Крім того, масова культура створює специфічні умови для розвитку ресентиментної свідомості, впливаючи на ціннісні орієнтації та поведінкові стратегії великих груп людей. Вивчення ресентиментної свідомості у масовій культурі дозволяє краще зрозуміти механізми формування суспільних настроїв, причини популярності певних ідеологій та соціальних практик, а також визначити можливі шляхи подолання деструктивних тенденцій в суспільстві. Для цього важливо проаналізувати концептуальні підходи до вивчення ресентиментної свідомості у контексті її взаємозв'язку з феноменом масової культури.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблематика ресентименту та його впливу на суспільні процеси має міждисциплінарний характер і досліджується представниками різних галузей наукового знання — філософії, психології, соціології, культурології, політології.

Як відомо, фундаментальний внесок у розробку концепції ресентименту зробили класики філософської думки Фрідріх Ніцше та Макс Шелер. У праці «Генеалогія моралі» Ф. Ніцше трактує ресентимент як почуття ворожості до того, кого індивід вважає винним у своїх невдачах, а також як безсилу заздрість і тягар усвідомлення неможливості підвищити свій статус у суспільстві. Центральною тезою ніцшеанської концепції є ідея про те, що ресентимент породжує особливу форму моралі, яку філософ характеризує як «мораль рабів».

Макс Шелер у праці «Ресентимент у структурі моралей» доповнив вчення Ф. Ніцше, зосередившись на аналізі трансформацій свідомості ресентиментної людини. Так, М. Шелер вважає, що ресентимент не може слугувати основою моралі, а радше є джерелом змін у свідомості, що призводять до формування «хибної свідомості». Мислитель розглядає ресентимент як «повільнодіючу отруту душі», що потенційно може вийти за межі індивідуальної психології і перетворитися на загальносуспільне явище.

Серед сучасних дослідників проблематики ресентименту варто відзначити Френсіса Фукуяму, який у праці «Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості» розглядає ресентимент крізь призму концепту «ідентичність». Вчений аналізує роль ресентименту в сучасній політиці, протиставляючи «ідентичність гідності» (що ґрунтується на ізотимії — визнанні на умовах рівності) та «ресентимент» (що ґрунтується на мегалотимії — прагненні до визнання своєї вищості, винятковості).

Серед українських науковців проблематику ресентименту активно досліджують А. Єрмоленко, Т. Лютий, О. Горбачова та інші. Зокрема, А. Єрмоленко розглядає ресентимент як «прояв безсилля як «відкладеної реактивної відповіді на кривду» в умовах, коли немає можливості віддати належне, як надкомпенсація комплексу меншовартості. Ресентимент — це перетворена форма універсалізації взаємності, що позначається незреалізованою інтенцією пригнобленого, скривдженого та приниженого, який, не маючи змоги помститися (актуальна взаємність, за принципом: «як ви до мене, так і я до вас»), переносить можливість воздаяння з кривду в інший світ, чекаючи слушної нагоди реалізувати його. Ресентимент — це уявна відплата, граничною формою якої є помста, проте вона може позначатись і реальною дією як, скажімо, у ситуації тероризму, коли ресентимент перетворюється на гібрис» [1, с. 9–10].

Т. Лютий виділяє основні прояви ресентименту: мстивість людини, що супроводжується приписуванням негативних і підступних рис конкуренту; заздрість старших у стосунках із молодшим поколінням; недовірливі стосунки в родині; зваба дістати «перемогу» через муки й страждання, а не боротьбу; тривале виконання другорядних функцій як посідання хоч і невеликої, але влади; кардинальна зміна поглядів, аж до радикальних

крайнощів; романтична душа, що готова втекти від сьогодення й заховатися в невідомому, принизивши сучасність; пригнічена владою людина, в страху й нездатна до реалізації, часто позбавлена уявлення про самоврядність і свободу; класова ненависть [2].

Дослідження феномену масової культури представлені в працях таких мислителів, як Г. Лебон, Г. Тард, Х. Ортега-і-Гассет, К. Ясперс, Г. Арендт, Е. Тоффлер, С. Московічі та інші.

Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених як проблематиці ресентименту, так і феномену масової культури, недостатньо дослідженими залишаються питання взаємозв'язку між ресентиментною свідомістю та масовою культурою, а також можливі шляхи подолання деструктивних аспектів ресентименту в сучасних соціокультурних умовах.

Методи дослідження

Мета статті полягає у здійсненні аналізу основних концептуальних підходів до розуміння ресентиментної свідомості у масовій культурі. Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, який об'єднує філософський, психологічний та соціологічний аналіз ресентиментної свідомості. Дослідження також містить елементи компаративістики та критичної теорії для оцінки внеску кожного мислителя у розуміння природи і впливу ресентименту на сучасні соціальні практики у масовій культурі. Також використовувалися загальнонаукові та філософські методи пізнання (аналіз, синтез, індукція, дедукція, діалектичний, трансцендентальний метод, герменевтичний тощо), що дало можливість здійснити комплексний соціально-філософський аналіз сутності і ролі ресентиментної свідомості у масовій культурі.

Результати дослідження

Як відомо, згідно з перекладом з французької мови «ressentiment» означає обурення, злопам'ятність і мстивість. У психології цей термін використовується для позначення специфічної форми незадоволеності, поєднаної з ворожістю до об'єкта, що сприймається як джерело завданої шкоди або розчарування. Відчуття слабкості, неповноцінності чи заздрості до цього об'єкта може спричинити його заперечення або агресивну реакцію. У філософії цілісну концепцію ресентименту одним із перших розробив Фрідріх Ніцше, який у праці «Генеалогія моралі» розглядає дане явище як почуття ворожості до того, кого індивід вважає винним у своїх невдачах, і визначає його як ментальне джерело «моралі рабів». Ніцше пише: «Повстання рабів у царині моралі починається з того, що саме озлоблення стає творчим і породжує вартості: озлобленість істот, які не здатні на справжню реакцію — реакцію вчинку — і які ховаються неушкоджені за уявною помстою. Тоді як уся шляхетна мораль проростає з тріумфального

самоствердження, рабська мораль від самого початку виголошує своє «ні» всьому «чужому», «інакшому», «не собі», і це «ні» якраз і є її творчою діяльністю. Такий ракурс оцінювання, ця доконечна потреба спрямовувати все назовні, замість на самого себе, якраз і є характерною рисою озлобленості: мораль рабів для свого виникнення потребує насамперед ворожого зовнішнього світу, потребує, кажучи мовою фізіології, зовнішніх подразників, щоб збуджуватися взагалі, тобто її активність може в принципі бути лише реакцією. В аристократичному способі оцінювання спостерігаємо [3, с. 205].

Філософ підкреслює, що саме прагнення самовиправдання характеризує «рабську» свідомість, коли зовнішній ворог сприймається як причина безсилля, а той, хто страждає, починає приписувати собі уявну моральну вищість. Такий зсув в оцінюючому погляді, необхідна орієнтація назовні замість звернення до самого себе, і є сутністю ресентименту.

Інший німецький мислитель Макс Шелер у праці «Ресентимент у структурі моралей» значно розширив розуміння ресентименту, обґрунтовуючи, що ресентимент не може слугувати основою моралі, а радше є джерелом змін у свідомості, викликаючи сильні емоційні потрясіння та формуючи своєрідну «хібну свідомість», спрямовану проти самого себе. Носій ресентименту, заперечуючи цінності світу, відчуває ненависть до щастя, влади, краси, сили та добродішних людей. Філософ описує ресентимент як «повільнодіючу отруту душі», справжню причину змін у системі цінностей сучасної західної людини. Однак небезпека полягає в тому, що ресентимент може вийти за межі своєї вузької специфіки («мораль рабів» за Ніцше) і перетворитися на загальносуспільне явище [4, с. 34].

Заслуговує на увагу аналіз ресентименту, здійснений Т. Лютим, який, аналізуючи погляди Ф. Ніцше та М. Шелера, зазначає: «Раб, який відчуває себе рабом, — ніколи не буде мститися, бо не бачить такої потреби. Втім, ресентимент виникає найчастіше в суспільстві з ідеологією рівних прав і поширюється, коли з'являється можливість порівнювати себе з кимось іншим» [2].

Сучасний американський філософ Френсіс Фукуяма розглядає ресентимент крізь призму концепту «ідентичність». На думку вченого, вимога визнання своєї ідентичності є базисом, який об'єднує багато з того, що відбувається в сучасній світовій політиці. Вчений розрізняє два напрями політики ідентичності: 1) ідентичність гідності, що ґрунтується на платонівській ізотимії — визнання на умовах рівності; 2) ресентимент, що ґрунтується на платонівській мегалотимії — прагненні до визнання себе вищим, винятковим [5, с. 234]. У такий спосіб ресентимент у концепції Ф. Фукуяма постає технологією конструювання у масовій культурі ідентичності через опозиційну ворожість.

Масова культура — «поняття, яке характеризує особливості змісту виробництва і способів поширення культури індустріального суспільства. Поширюючись через засоби масової комунікації (пресу, радіо, телебачення, Інтернет), масова культура охоплює широку аудиторію споживачів майже в усіх країнах світу» [6, с. 365]. Концепція масової культури сформувалась як один із напрямів розвитку філософських і соціологічних підходів до аналізу масового суспільства, що розглядалися такими мислителями, як Хосе Ортега-і-Гассет, Гюстав Лебон, Серж Московічі, Еріх Фромм та іншими. Відповідно до цього підходу, звичайна людина в сучасному суспільстві постає ізольованою, відчуженою одиницею серед інших подібних індивідів з уніфікованою свідомістю та знеособленою ідентичністю; вона виконує функцію «деталі» у виробничій або адміністративній структурі індустріального світу.

Поява явища масової культури як соціокультурного феномену відбулася на зламі XIX і XX століть у США, а сам термін уперше застосував іспанський мислитель Ортега-і-Гассет. Останній, наприклад, у праці «Повстання мас» розглядає феномен масового суспільства як такого, де «Маса каже собі: «Держава — це я», що є абсолютною помилкою. Держава є масою лише в тому розумінні, в якому можна сказати, що дві особи ідентичні, бо жодна з них не зветься Іваном. Сучасна держава і маса збігаються лише в своїй анонімності. Але маса справді вірить, що вона є державою, і дедалі більше буде схильна пустити її в рух під будь-яким претекстом, щоб розчавити нею всяку творчу меншість, яка її дратує, і то в будь-якій галузі: в політиці, в науковій думці, в промисловості» [7, с. 88]. На думку мислителя, повстання мас може провіщати перехід до нової організації людства, але може призвести і до катастрофи, адже розпечені маси досить малокультурні, щоб вважати всю цю матеріальну та соціальну організацію, надану в їх користування, такою ж природною, як повітря.

Щодо сучасних концепцій масової культури, існують дві протилежні точки зору. Перша, представлена Е. Тоффлером, який стверджує, що настає століття демасовізації. У праці «Третя хвиля» він пише, що: «Кінцевою метою процесу дестандартизації є відірвати нас від суспільства Гакслі або Орвелла, суспільства безликих, деіндивідуалізованих гуманоїдів, яке утворилося б за простого розширення тенденції Другої Хвилі, й дарувати нам розмаїття стилів життя, де ми станемо високоіндивідуалізованими особистостями. Ми спостерігаємо виникнення «постстандартизованого розуму» і «постстандартизованої громадськості» [8, с. 228].

На протилежних позиціях стоїть С. Московічі, який стверджує, що в сучасному світі продовжується концентрація мас. «Зростання економіки, народження націй, прихід мас, можливо, більшою мірою, ніж прогрес Історії, відзначають агонію старих цивілізацій, поворот від попереднього

безладдя до зародження нових цивілізацій» [9, с. 372]. Ці люди, зібрані разом і «перемішані в своїх периферійних гетто», і складають, на його думку, авангард нових мас, передвісники «планетарного століття натовпу».

Таким чином, масова культура є одним із ключових елементів сучасного суспільства, що впливає на формування свідомості, в тому числі й ре-сентиментної. Остання формується через особливі механізми, серед яких можна виділити наступні:

- міфологізація свідомості. Масова культура міфологізує людську свідомість, містифікує реальні процеси, що відбуваються в природі та в суспільстві. У контексті сучасності потужними засобами маніпуляції суспільною свідомістю постають ЗМІ та новітні інформаційно-комунікативні технології. З цього приводу В. Андрущенко зазначає: «Серйозні міжнародні аналітики, дослідники світових процесів, політики та науковці у буквальному розумінні «б'ють у дзвони» з приводу обвального наступу на суспільство неконтрольованих інформаційних потоків, частина з яких безпосередньо використовується як засіб гібридної війни проти людини і людяності» [10, с. 64];

- формування образу «ворога». Ресентиментна свідомість потребує зовнішнього об'єкта, на який спрямовується незадоволення. Масова культура через систему образів і стереотипів формує уявлення про «ворога» або «винуватця» негараздів — це може бути інша соціальна група, національна спільнота, держава тощо;

- стимулювання споживацької свідомості. Масова культура формує особливий тип пасивного, некритичного сприйняття, що створює особистість, яка досить легко піддається маніпулюванню. Відбувається маніпулювання людською психікою і експлуатація емоцій та інстинктів підсвідомої сфери відчуттів людини, і, перш за все, відчуття самоти, провини, ворожості, страху, самозбереження;

- створення квазіреальності. Масова культура за допомогою ЗМІ та соціальних мереж конструює особливу віртуальну надбудову над реальністю, де ресентимент може проявлятися в найрізноманітніших формах, від розважального контенту до політичної пропаганди.

Таким чином, ресентиментна свідомість у масовій культурі проявляється на різних рівнях:

- ндивідуальний рівень — формування комплексу неповноцінності, заздрості, прагнення помсти, які не знаходять прямого виходу, а сублімуються в різних формах культурної діяльності;

- груповий рівень — формування групової ідентичності на основі протиставлення «своїх» і «чужих», розвиток колективної солідарності на ґрунті спільної образи або несправедливості;

- суспільний рівень — формування суспільних настроїв незадоволення, які можуть використовуватися різними політичними силами для управління масами. Особливо небезпечним є вплив ресентименту на формування авторитарних та тоталітарних режимів. На думку Г. Арндт, тоталітарні рухи можливі скрізь, де є маси, що з тієї або іншої причини набули смаку до політичної організації [11, с. 276].

Масова культура може як посилювати ресентимент через систему образів і стереотипів, так і створювати механізми його нейтралізації. Це залежить від конкретних соціокультурних умов та інтересів суб'єктів, які формують масову культуру. Можна виділити кілька можливих шляхів подолання ресентименту: ефективне функціонування соціальних інституцій може сприяти формуванню позитивної ідентичності, заснованої на гідності, а не на ресентименті. В ліберально-демократичних країнах соціальні інститути здебільшого слугують механізмами подолання ресентименту, тоді як в тоталітарних і авторитарних суспільствах вони часто стають інструментами його посилення; соціальний капітал, який включає систему соціальних зв'язків, довіру, громадянську активність, також може стати противагою ресентименту; критичне мислення так само допомагає протистояти маніпулятивним технологіям, які використовують ресентимент для мобілізації мас. Освіта, що розвиває критичне мислення, може стати важливим інструментом подолання ресентименту; на індивідуальному рівні важливим є розвиток психологічних служб, які допомагають людям долати комплекси неповноцінності, заздрості, образи, що є основою ресентименту.

Висновки

Враховуючи вищезазначене, можна констатувати, що масове суспільство та масова культура створюють особливі умови для формування та поширення ресентименту. З одного боку, масова культура може посилювати ресентимент через систему образів і стереотипів, а з іншого — створювати механізми його нейтралізації. Вплив ресентименту на суспільство проявляється в різних сферах — політичній, соціальній, культурній, економічній. Особливо небезпечним є вплив ресентименту на формування авторитарних та тоталітарних режимів. Подолання ресентименту вимагає комплексного підходу, який включає політичні, соціальні, культурні та психологічні аспекти. Важливо розуміти, що ресентимент є не просто індивідуальним психологічним феноменом, а складним соціокультурним явищем, що потребує системного підходу до його усунення.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку пов'язані з поглибленим вивченням механізмів формування ресентиментної свідомості в умовах інформаційного суспільства та цифрової культури, аналізом впливу соціальних мереж та нових медіа на поширення ресентименту, розробкою ефективних стратегій подолання ресентименту в контексті

сучасних соціокультурних трансформацій. Особливої уваги заслуговує дослідження взаємозв'язку між ресентиментом та феноменами постправди, інформаційних бульбашок та фейків, які є характерними для сучасного медіапростору.

Список посилань:

1. Єрмоленко А. Ресентимент і гібрис у контексті стратегії насильства та комунікації порозуміння. *Філософська думка*. 2019. Вип. 2. С. 6 – 69.
2. Лютий Т. Ресентимент: синдром прихованої помсти. *Український тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/resentyment-syndrom-prykhovanoi-pomsty/>
3. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. *Генеалогія моралі* (пер. з нім. А. Онішко). Львів: Літопис, 2002. 320 с.
4. Scheler, M. *Ressentiment*. Edited by Lewis A. Coser, translated by William W. Holdheim. New York: Schocken, 1972. 201 p.
5. Fukuyama, F. *Identity: The demand for dignity and the politics of resentment*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2018. 240 p.
6. Любимий Я. *Масова культура. Філософський енциклопедичний словник: НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]*. Київ: Абрис, 2002. С. 365.
7. Ортега-і-Гассет Х. *Бунт мас. Вибрані твори* (перекл. з ісп. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко). К.: Основи, 1994. С. 15-39.
8. Тоффлер Е. *Третя Хвиля* (з англ. пер. А. Євса). К.: Вид. дім «Весвіт», 2000. 480 с.
9. Moscovici, C. *The age of the crowd: a historical treatise on mass psychology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. 418 с.
10. Андрущенко В. *Просвітницька одісея розуму*. Київ: Знання України, 2025. 524 с.
11. Арендт Х. *Джерела тоталітаризму*. Київ: Дух і Літера, 2005. 584 с.

References:

1. Ermolenko, A. (2019). Resentyment i hibris u konteksti stratehii nasylstva ta komunikatsii porozuminnia. *Filosofska dumka*, 2, 6 – 69.
2. Lyutyi, T. Resentyment: syndrom prykhovanoi pomsty. *Ukrainskyi tyzhden*. Retrieved from <https://tyzhden.ua/resentyment-syndrom-prykhovanoi-pomsty/>
3. Nietzsche, F. (2002). *Po toi bik dobra i zla. Henealohiia morali* (trans. A. Onyshko). Lviv: Lytopys, 320 p.

4. Scheler, M. (1972). *Ressentiment* (ed. L. A. Coser, trans. W. W. Holdheim). New York: Schocken, 201 p.
5. Fukuyama, F. (2018). *Identity: The demand for dignity and the politics of resentment*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 240 p.
6. Lyubyvyi, Ya. (2002). *Masova kultura. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk: NAN Ukrainy, Instytut filosofii im. H. S. Skovorody; [redkol.: V. I. Shynkaruk (holova) ta in.]*. Kyiv: Abrys, 365 p.
7. Ortega-y-Gasset, J. (1994). *Bunt mas. Vybrani tvory* (trans. V. Burghardta, V. Sakhna, O. Tovstenko). Kyiv: Osnovy, 15 – 39.
8. Toffler, E. (2000). *Tretia khvylya* (trans. A. Evsa). Kyiv: Vyd. dim «Vsesvit», 480 p.
9. Moscovici, C. (1985). *The age of the crowd: A historical treatise on mass psychology*. Cambridge: Cambridge University Press. 418 p.
10. Andruschenko, V. (2025). *Prosvitnytska odisseia rozumu*. Kyiv: Znannia Ukrainy, 524 p.
11. Arendt, H. (2005). *Dzherela totalitaryzmu*. Kyiv: Dukh i Litera, 584 p.

Victor Besida

*PhD-student of the Department of Philosophy of Humanities
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
<https://orcid.org/0009-0002-6460-5941>
e-mail: viktorbesida@gmail.com*

**MAIN CONCEPTUAL APPROACHES TO THE STUDY OF
RESSENTIMENT CONSCIOUSNESS IN MASS CULTURE**

Abstract

The article provides a comprehensive analysis of the concept of «ressentiment» in the humanities discourse within the context of mass culture. The study explores the philosophical, psychological, and social dimensions of resentment through an interdisciplinary approach that combines philosophical, psychological, and sociological analysis.

Classical concepts of resentment are examined through the works of Friedrich Nietzsche and Max Scheler. The article also analyzes contemporary approaches to understanding the essence of resentment, particularly Francis Fukuyama's concept, which views resentment through the lens of identity politics, as well as interpretations by leading Ukrainian philosophers. Special attention is given to the exploration of the relationship between resentment consciousness and mass culture. The article investigates the mechanisms behind the formation of resentment consciousness in the context of mass culture, including the mythologization of consciousness, the construction of the "enemy" image, the stimulation of consumerist consciousness, and the creation of quasi-reality.

It is concluded that mass society and mass culture create specific conditions for the emergence and spread of resentment. On one hand, mass culture can intensify resentment through systems of imagery and stereotypes; on the other, it can provide mechanisms for its neutralization. The influence of resentment on society manifests in various spheres – political, social, cultural, and economic. Particularly dangerous is its impact on the formation of authoritarian and totalitarian regimes.

The study demonstrates that overcoming resentment requires a comprehensive approach that includes political, social, cultural, and psychological dimensions. Resentment is defined not merely as an individual psychological phenomenon, but as a complex sociocultural phenomenon that demands a systemic strategy for overcoming it. This includes the effective functioning of social institutions, the development of social capital, the cultivation of critical thinking, and an appropriate cultural policy.

Keywords: resentment, resentment consciousness, mass society, mass culture, mass consciousness, social institutions, identity politics, values, social capital.

Стаття надійшла до редакції 17.05.25

© Бесіда В. О., 2025